

Tips & knep för tidigt samspel och kommunikation

SÖDERTÖRNS
FOLKHÖGSKOLA

www.sodertorn.fhsk.se, www.spsm.se
info@sodertorn.fhsk.se, info@tuffkurs.nu

Det här häftet finns som PDF på Södertörns Folkhögskolas och Specialpedagogiska skolmyndighetens (SPSM) hemsida. Du får gärna ladda ner och skriva ut det.

Vill du lära dig teckenspråkstecken kan du hämta mobilappen Spread the Sign eller gå in på <https://www.spreadthesign.com/sv.se>.

Häftet är finansierat av Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, som en "Särskild satsning". Det är producerat av Teckenspråksutbildning för föräldrar, TUFF, på Södertörns Folkhögskola. Arbetsgrupp: Åsa Ulemark, Lena Wettrén, Erika Lundquist

Illustrationerna är gjorda av Sara Domström
Tryck: EO-print

Små barn kan börja samspele och kommunicera mycket tidigt

Barn föds med en förmåga och en önskan om att kommunicera och idag vet vi att spädbarn är mer språkligt kompetenta än vad vi tidigare trott.

Forskning visar att ju tidigare barn och föräldrar börjar samspele desto större chans till en bra språklig och kognitiv utveckling, bättre inläring och därmed också större chanser att få kunskaper om livet och världen.

Det finns redan tips och strategier för samspel som riktar sig till föräldrar med hörande barn. Däremot finns en efterfrågan kring tips som passar föräldrar som har barn med visuella behov, ett begrepp som används i detta häfte för att omfatta barn som har olika behov av visuellt och gestuellt språk

Det här häftet har tagits fram för att hjälpa föräldrar till barn med behov av visuella strategier till tidigare samspel, kommunikation och dialog med sitt barn. Många av tipsen kan också vara användbara för föräldrar till barn som inte har kommit igång med språk och kommunikation.

Innehållet i häftet bygger på forskning i ämnet och föräldrars erfarenheter. Vill du läsa mer finns forskningsreferenser i slutet av häftet.

Det är viktigt att få ett språk så tidigt som möjligt

Det är viktigt att barnet så tidigt som möjligt får kommunicera med dig som förälder och andra i barnets omgivning. Barnet behöver samspela med andra som bekräftar, svarar och förklarar. Att ha ett språk och kunna kommunicera är en förutsättning för att kunna förstå andra och lära sig om livet och världen.

Forskning visar att alla föräldrar som har en tidig förväntan på att det lilla barnet ska börja samspela och förstå språk också kommunicerar mer med sina små barn. Forskning visar också att barn som möter denna tidiga förväntan har större möjligheter att utveckla ett samspel och en kommunikation.

Barn med visuella behov som får en visuell kommunikation, där föräldern och andra i barnets närhet direkt från födseln tidigt ser till att barnet alltid ser vad som händer och är uppmärksamma på barnets blick, mimik, handrörelser och reaktioner utvecklar bra kommunikativa strategier. Barn med visuella behov som möts av en omgivning som använder teckenspråk inför och med det lilla barnet får bra förutsättningar att utveckla kommunikativa strategier

Forskning visar att barn med visuella behov som möts av föräldrar som använder ansiktsuttryck tidigt med sina spädbarn även när de inte tecknar bidrar till en positiv utveckling för barnet.

Det här tidiga samspelen under det första levnadsåret är ett viktigt steg och förberedelse för barnets språkutveckling.

Att fånga barnets uppmärksamhet

Föräldrar eller andra personer som är vana att kommunicera med barn som har visuella behov använder ofta visuella strate-

gier och fysisk kontakt med barnet för att få barnets uppmärksamhet. På så sätt får barnet en kommunikation och ett samspel där barnet tidigt kan följa vad som händer. Även mycket små barn följer med ögonen när andra tecknar till varandra. Barnen härmar hur föräldrarna gör och lär sig hur de i sin tur ska fånga föräldrarnas uppmärksamhet.

Du kan använda strategier som uppmanar barnet att titta på dig, ett föremål eller en annan person. Allt beroende på vad du vill kommunicera kring. Du kan försiktigt klappa barnet på axeln, armen eller benet eller vifta med handen i barnets synfält. Sedan kan du vägleda barnet och peka i riktningen du vill att barnet ska titta och titta dit själv.

Bejaka barnet

Bejaka och bekräfta barnets svar på dina försök till kontakt, samspel och kommunikation. Det är viktigt att du är uppmärksam på barnets försök till samspel med dig.

Du som förälder kan nicka, le och bekräfta barnets kommunikation, både barnets svar på din kommunikation och barnets egna försök till kontakt.

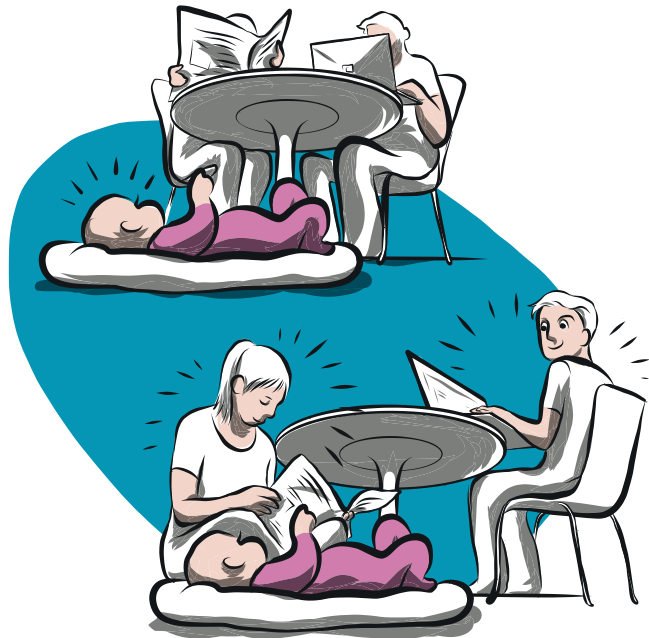
Att vara mer visuell

Forskning har visat att tidig kommunikation med mycket ansiktsuttryck som visar känslor bidrar till att barnet utvecklar den språkliga förmågan. Barnet har en förmåga att med synen uppfatta flera språkliga signaler simultant. Samtidigt som händerna utför tecken uttrycks mycket med ansiktet och övriga kroppen. Du kan till exempel förstärka ansiktsuttryck, upprepa och förstora tecken.

Barnet bör kunna se vad som händer

Det första steget är att få barnet nyfiket på dig, på vad du gör och på vad som händer runt omkring. Om barnet inte hör måste det få se och du måste berätta vad som händer.

- placera dig så du kommer i barnets synfält
- placera barnet så det kan se dig
- bär barnet med kroppen framåt, så det kan se vad du ser
- vrid gärna barnet åt det håll där det händer något
- peka i riktningen dit du vill att barnet ska titta och berätta vad som händer eller vad ni ser

Ögonkontakt

Att få och behålla ögonkontakten är ett första steg till tidigt samspel. Barnet kan sen söka ögonkontakt med dig och då får du möjlighet att bejaka barnet och dela en upplevelse eller samspela kring något som fångat barnets intresse.

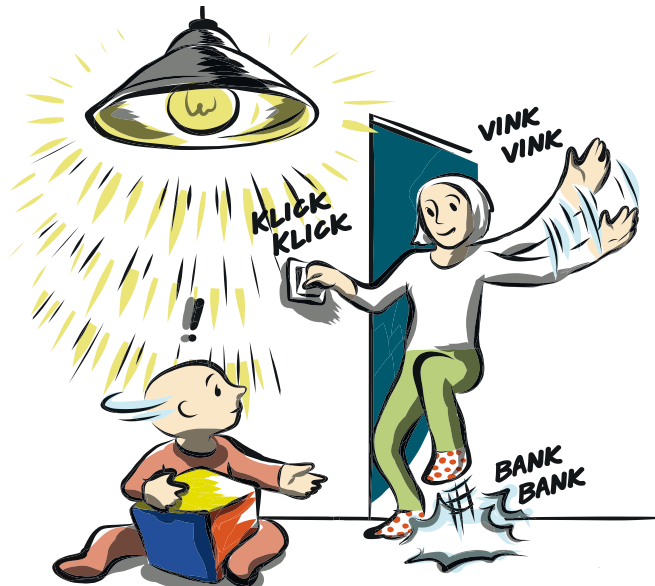
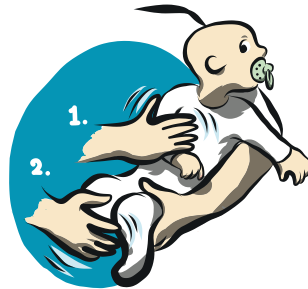
- sök aktivt ögonkontakt med barnet
- bejaka barnets ögonkontakt med dig genom att le och nicka
- ha ett tydligt ansiktsuttryck som passar i stunden

Fånga barnets uppmärksamhet

Föräldrar som har barn som hör kan ropa eller prata med sina barn för att få kontakt. Barn med visuella behov behöver använda andra, mer visuella sätt, för att få kontakt. Knepet är att vara taktill och/eller visuell. Med lite äldre barn kan du blinka med lampan, stampa i golvet eller knacka i bordet så barnet känner vibrationerna och tittar upp.

- var taktill – killa, krama eller klappa försiktigt på barnets ben, arm eller axel
- placera dig i barnets synfält
- teckna i barnets synfält
- vinka med handen i barnets synfält
- le och nicka när du fått barnets uppmärksamhet

Barnet vill fånga din uppmärksamhet

Var observant på barnets försök att fånga din uppmärksamhet och bejaka barnets försök till kontakt och samspel. Barnet vill kanske fånga din uppmärksamhet genom att...

- söka ögonkontakt med dig
- stanna upp och titta intensivt på dig
- titta intensivt på något
- ändra ansiktsuttryck
- ändra blickriktning
- sträcka sig efter något eller dig

Börja teckna och peka tidigt

Barn förstår många ord innan de själva kan prata eller teckna. Enligt forskning kan ett barn förstå så mycket som cirka 100 ord innan de kan uttrycka sig själva. Det är därför bra om du som förälder aktivt hjälper till att utöka ordförrådet genom att peka på föremål och beskriva dem för barnet.

- teckna tydligt, långsamt, med stora tecken och upprepa flera gånger
- peka på det du ska prata om
- teckna gärna på eller framför barnets kropp istället för din egen
- vänta in barnets uppmärksamhet innan du tecknar
- kom ihåg att använda ett livfullt ansiktsuttryck

Kommentera vad som händer

Det är bra att föräldrar tidigt, redan med spädbarnet, kommunicerar kring barnets känslor och upplevelser.

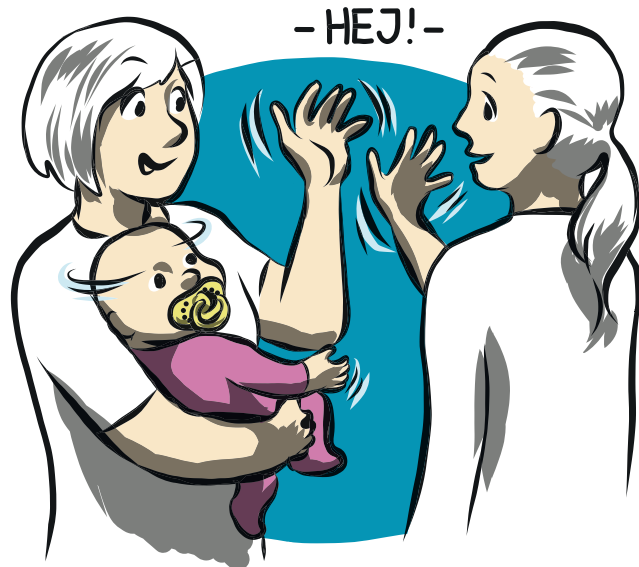
- är du trött?
- det var roligt!
- nu är du hungrig.
- vill du komma upp?
- var det inte gott?

Barnet börjar häрма

Var observant på när ditt barn härmnar dina ansiktsuttryck eller tecken. På bilden ser vi hur barnet tittar på de vuxna och själv försöker forma ett "hej" med sin hand. Barn som får mycket visuell kommunikation får bra förutsättningar att själva utveckla sitt språk.

- bejaka barnets härmning, le och nicka
- svara med samma ansiktsuttryck eller tecken
- bekräfta barnets försök till tecken genom att teckna tydligt tillbaka

Barnets första tecken

Barnets första ord rör ofta konkreta saker i barnets närhet och är ofta desamma världen över till exempel mamma, pappa, djur, leksaker, mat, hej. Barn som använder teckenspråk kommer att, precis som barn som använder talspråk, ha ett bebis- eller barnspråk. När du tecknar tecknet för mamma eller lampa kanske barnet kommer uttrycka tecknet på ett lite annat sätt. Du kan ibland försiktigt hjälpa barnet att utforma ett tecken genom att mjukt forma barnets händer till ett tecken och utföra det på eller framför barnets kropp.

Barnet börjar så småningom själv visa att det vill ha ord på saker. Här är exempel på hur det kan se ut när barnet uttrycker en önskan om att kommunicera något med dig och/eller få ord på saker i sin närhet.

- barnet styr med blickriktning - tittar intensivt på något
- barnet håller föremål i ditt synfält eller pekar för att påvisa något

Bokläsning för små barn

Titta i böcker och läs mycket för barnet. Forskning har visat att bokläsning tillsammans med barn är positivt för språkutvecklingen.

- sätt barnet i ditt knä
- peka på det du vill prata om, teckna ordet och peka igen
- teckna framför barnet, då ser barnet tecknen utifrån sitt eget perspektiv
- teckna gärna på barnets kropp istället för på din

Lek med barnet

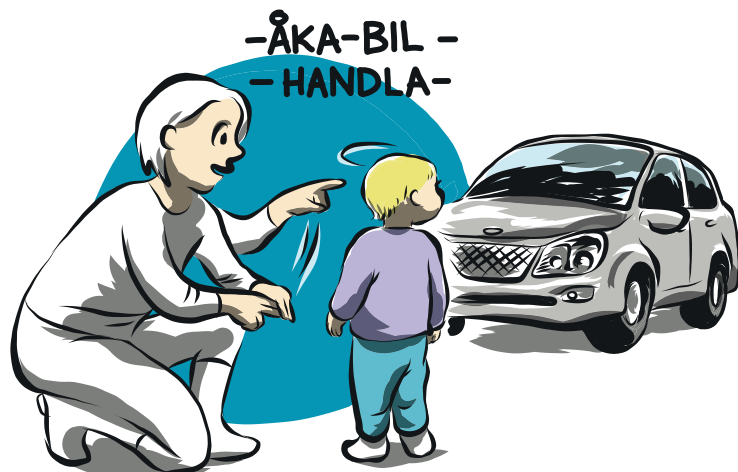
Även genom leken, har forskningen visat, att språket utvecklas. Eftersom du och barnet då har ett gemensamt fokus och sätter ord eller tecken på saker, händelser, känslor och abstrakta begrepp.

Under bilåkning

Under bilåkning kan man kommunicera utan att använda sig av talat språk. Dock inte under samma förutsättningar som i vanliga fall eftersom man måste vara uppmärksam i trafiken.

- förbered gärna barnet innan bilåkningen, vart ni ska och vad som ska hända med mera
- kommunicera med hjälp av backspeglarna, om barnet sitter i baksätet
- om ditt barn behöver sitta bakåtvänt i baksätet, använd en extraspegel så att barnet kan se lite av dig
- använd korta tecknade fraser som ”ja”, ”nej”, ”vänta”, ”snart”
- är det något som inte kan vänta, kör åt sidan och stanna bilen eller vänta tills rött ljus, för att kommunicera

Det är viktigt att tänka på det visuella även när barnet blir större

- barnet måste vara med i centrum och se vad som händer, vad som kommuniceras
- fånga barnets uppmärksamhet genom att klappa lätt på barnet, knacka i bordet, blinka med lampa
- se till att barnet är placerat så det har fri uppsikt över personer, ansikten
- se till att barnet ser händer och munnar
- se till att inga blomvasar, ljusstakar eller händer är i vägen
- se till att det är tillräckligt ljust för att kunna se tecken eller munrörelser
- kommunicera inte med ryggen mot barnet
- se till att barnet placeras i mitten eller längst fram i sammanhang där det händer något, på en scen eller vid guidade visningar

Vill du läsa mer i ämnet kan du läsa de här forskningsrapporterna/publikationerna:

Roos, C. (2012). Mentaliseringsutveckling och lärande hos döva barn med döva föräldrar. Barns strategier att uttrycka och förstå egna och andras intention, i åldern 0-2 år.

Roos, C., Cramér-Wolrath, E., & Falkman, K. (2016). Intersubjective Interaction between Deaf Parents with their Deaf Infants During the Infant's First 18 Months.

Cramér-Wolrath, E. (2013). Hur händer det? En studie om hur en hörande och en döv tvilling blir guidade i sitt tillägnande av teckenspråk och talad svenska.

Berke, M. (2013). Reading books with young deaf children: Strategies for mediating between American Sign Language and English. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, Volume 18, Issue 3, 1 July 2013.